

ค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนจากชื่ออาหารไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์ความหมายแฝงของชื่อของอาหาร โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ความหมายในเชิงอุปลักษณ์ว่าคำของชื่ออาหารนั้นมีรูปร่าง หรือลักษณะอย่างไรที่มีความหมายแฝงถึงสิ่งที่เป็นมงคลหรือไม่ เพื่อให้เห็นค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนจากชื่ออาหารไทย

จากการวิเคราะห์ชื่อของหวานและของคาวทั้งหมด พบว่าชื่อที่สะท้อนค่านิยมอย่างชัดเจน มีรายชื่อดังนี้ ชื่อของหวานจำนวน 30 ชื่อ ได้แก่ กระจ่างสารท กาลละแม ขนมงก ขนม่ใช่หงส์ ขนม่ช่อม่วง ขนม่ชั้น ขนม่ต้มขาว ขนม่ต้มแดง ขนม่ถั่วฟู ขนม่เทียนแก้ว ขนม่เปียก ขนม่ฝักบัว ขนม่โพรงแสม ขนม่เล็บมือนาง ขนม่สามเกลอ ขนม่เสน่ห์จันทร์ ขนม่หน้าवल ข้าวต้มผัด ข้าวต้มลูกโยน ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเหนียวแดง จำมงกุฏ ทองม้วน ทองหยอด ทองหยิบ ทองเอก ฝอยทอง พักทองแกงบวด และเม็ดขนุน สำหรับชื่อของคาวที่สะท้อนค่านิยมอย่างชัดเจนมี 7 ชื่อ ได้แก่ แกงเลียงนพเก้า แกงวุ้นเส้น ขนม่จีน้ำยา ข้าวแช่ ข้าวทิพย์ หมี่กะทิ และห่อหมก

ผู้วิจัยวิเคราะห์ชื่ออาหารทั้งหมดพบว่าความเป็นมงคลของอาหาร เกิดจากความหมายของชื่ออาหาร ลักษณะของอาหาร และประเพณีนิยมของคนไทย ดังนี้

7.1 ความเป็นมงคลของอาหารไทย

ความเป็นมงคลของอาหาร ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

7.1.1 ความเป็นมงคลที่เกิดจากความหมายของชื่ออาหาร

คนไทยให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีความเป็นมงคลเป็นอย่างมาก เช่น ในชื่อของคน ชื่อที่ตั้งขึ้นต้องเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของชื่อ เช่น การตั้งชื่อตามตำราทักษา เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิตของเจ้าของชื่อ สมชาย สำเนียงงาม (2545:8) กล่าวถึงคำว่า สิริมงคลและกาลกิณีไว้ว่า "สิริมงคล คือ ความดีงาม ความเจริญรุ่งเรืองด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ บรฉวารและปัญญา อันเป็นเหตุให้บรรลุความสุข" ส่วน "กาลกิณี คือ ความไม่ดี โชคร้าย อุปสรรค และความเสื่อมอันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนและความทุกข์" ดังนั้นชื่อที่ตั้งจึงต้องเป็นชื่อที่มีความหมายเป็นสิริมงคลไม่มีกาลกิณี เชกเช่นเดียวกับชื่ออาหารที่ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เช่นกัน

ชื่ออาหารไทยจึงต้องเป็นชื่อที่เป็นมงคล มีส่วนประกอบของชื่อไปในทางดี ฟังแล้วไพเราะ โดยคำที่ปรากฏอยู่ในชื่อ จะต้องเป็นคำที่ไม่ได้สื่อความหมายไปในทางร้ายและเป็นสิ่งที่อัปมงคล ถือว่าเป็นของต้องห้ามที่ไม่ใช้ และยังถือว่าเป็นอาหารที่มีความเป็นอัปมงคลหรือมีกาลกิณี หากนำมาใช้ในพิธีก็จะส่งผลร้ายต่อคนที่มาร่วมในพิธีนั้นด้วย ดังนั้นผู้ตั้งชื่ออาหารมักจะนำชื่อของสิ่งของที่คนไทยให้การยอมรับหรือมีความรู้สึกต่อชื่อนั้นว่าเป็นชื่อที่ดี เช่น คำว่า "ทอง" หรือใช้คำที่มีเสียงไปพ้องเสียงกับคำที่มีความหมายดี

ชื่ออาหารที่มีความเป็นมงคลที่เกิดจากความหมายของชื่ออาหาร มีจำนวน 9 ชื่อ ได้แก่ "ไข่หงส์" "ขนมฝักบัว" "ทองม้วน" "ทองหยอด" "ทองหยิบ" "ทองเอก" "ฝอยทอง" "เม็ดขนุน" "ห่อหมก"

คำว่า "หงส์" เป็นคำที่มีค่าหรือมีศักดิ์ศรี เช่น คำว่า "หงส์" มีในเรือสุพรรณหงส์ เป็นต้น

คำว่า "บัว" เป็นชื่อที่มีความเป็นมงคลตรงที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา

คำว่า "ทองเอก" "ทองหยิบ" "ทองหยอด" "ฝอยทอง" และ "ทองม้วน" จัดว่าเป็นของหวานในพวกตระกูล "ทอง" สามารถนำไปใช้ในงานมงคลได้ทุกงาน เพราะความมงคลของคำว่า "ทอง" ที่ปรากฏอยู่ในชื่อของหวานเหล่านี้หมายถึง ความร่ำรวย หยิบจับสิ่งใดก็เป็นเงินเป็นทองไปหมด

คำว่า "ขนุน" มีเสียง "หุน" ซึ่งไปพ้องกับคำว่า "สนับสนุนหรือหนุนค้ำจุน" ก็เป็นชื่อที่เป็นมงคล

คำว่า "หมก" ให้ความหมายถึงหมกเงินหมกทอง

7.1.2 ความเป็นมงคลที่เกิดจากลักษณะของอาหาร

อาหารไทยมักจะมีรูปร่าง สีสันสวยงาม น่ารับประทาน ซึ่งรูปร่างที่ต่างกันเกิดจากความแตกต่างของส่วนผสมของอาหาร สีของอาหาร วิธีการทำ หรือลักษณะเด่นของอาหาร ซึ่งทำให้อาหารไทยแต่ละชนิดก็มีความโดดเด่นและมีความสวยงามแตกต่างกันไป ทำให้ลักษณะเด่นของอาหารไทยแต่ละชนิดกลายมาเป็นชื่ออาหารนั้นด้วย จากชื่อที่ตั้งขึ้นชื่อนี้สามารถสะท้อนให้เห็นภาพของขนมจริงๆได้ โดยที่ผู้ฟังอาจจะยังไม่เคยเห็นภาพเลยก็ได้

ชื่ออาหารที่มีความเป็นมงคลที่เกิดจากลักษณะของอาหาร มีจำนวน 17 ชื่อ ได้แก่ กาละแม แกงเลียงนพเก้า ขนมกง ขนมขอม่วง ขนมชั้น ขนมถ้วยฟู ขนมเทียนแก้ว ขนมเป็ยก ขนมโพรงแสม ขนมสามเกลอ ขนมเสน่ห์จันทร์ ขนมหน้าवल ขนมเล็บมือนาง ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเหนียวแดง จำมงกุฏ และหมี่กะทิ

คำว่า "กาลละแม" เป็นของหวานที่มีลักษณะเหนียว จากคุณสมบัติในข้อนี้ จึงทำให้มีความเป็นมงคลตรงที่ถ้ารับประทานแล้วจะมีสามัคคีกลมเกลียวกัน

คำว่า "แกงเลียงนพเก้า" ซึ่งคำว่า "เก้า" หมายถึง ผัก 9 ชนิด และเสียงของเก้าก็เป็นเลขมงคล

คำว่า "กง" มาจาก ขนมกง ซึ่งคำว่า "กง" นี้หมายถึง กงล้อเกวียน ที่มีลักษณะเป็นวงกลมหมุนตามกันไปเรื่อยๆ ขนมกงนี้เป็นขนมโบราณที่นิยมใช้ในพิธีแต่งงาน เพราะ มีความเชื่อว่าการรักของบ่าวสาว จะยั่งยืนยาวนาน เหมือนกงล้อเกวียนที่หมุนไป

คำว่า "ซ่อม่วง" เป็นรูปของดอกไม้ ซึ่งดอกไม้สื่อถึงความสวยงาม

คำว่า "ชั้น" เป็นลักษณะของเนื้อขนมที่ซ้อนกันเป็นชั้น

คำว่า "ถ้วยฟู" เป็นลักษณะของเนื้อขนมฟู

คำว่า "เทียนแก้ว" เป็นลักษณะของเนื้อขนมที่ใส

คำว่า "เปี้ยก" เป็นลักษณะของเนื้อขนมที่เปี้ยกๆ ไม่แห้งแล้ง ถือว่าเป็นลักษณะที่ดี

คำว่า "โพรงแสม" มาจาก ขนมโพรงแสม ซึ่งคำว่า "โพรงแสม" นี้หมายถึง โพรงของต้นแสมที่มีความแข็งแรง มั่นคง ซึ่งในงานแต่งงานถือว่า ขนมโพรงแสมเปรียบเสมือนเสาเรือนของบ้าน บ่าวสาว ส่วนความมีมงคลตามวัตถุประสงค์ของอาหาร

คำว่า "สามเกลอ" มาจาก ขนมสามเกลอ ซึ่งหมายถึง ความเป็นเพื่อนของคน 3 คนที่มีความสนิทสนมกัน โดยดูจากขนมสามเกลอเป็นขนมที่มีก้อนแป้งสามลูกติดกัน

คำว่า "เสน่ห์จันทร์" เป็นลักษณะของเนื้อขนมที่สวยงาม

คำว่า "หน้านวล" เป็นลักษณะของตัวของหวานที่มีหน้าของขนมที่เนียนเรียบ

คำว่า "เล็บมือนาง" เป็นการบอกถึงลักษณะเด่นของขนมเล็บมือนาง ซึ่งเป็นขนมแป้งปั้นเป็นเส้นเรียวยาวคล้ายนิ้วมือของผู้หญิง จากลักษณะเด่นของขนมที่ปรากฏนั้น ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการในการเปรียบเทียบจากลักษณะของขนมที่ปรากฏว่าเป็นเหมือนเล็บมือหรือนิ้วมือของผู้หญิงสาว

คำว่า "ข้าวเหนียวแก้ว" และ "ข้าวเหนียวแดง" มีลักษณะของตัวขนมที่เหนียว สื่อถึงความ เป็นมงคล

คำว่า "หมี่กะทิ" มีเส้นหมี่ที่มีความยาวมาก เป็นลักษณะที่ให้ความหมายมงคลต่อชื่ออาหาร

อาหารที่ใช้ในพิธีมงคล มักจะใช้อาหารที่มีลักษณะที่ดีเป็นมงคล เช่น ลักษณะของเส้นหมี่หรืออาหารจำพวกพวกเส้นที่มีลักษณะยาวมากๆ เช่น ขนมจีนหรือฝอยทอง เสฐียรโกเศศ (2539: 138) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ "ประเพณีเนื่องในการแต่งงานบ่าวสาว" ถึงสาเหตุที่คนใช้เลือกฝอยทองในงานแต่งงาน เพราะ อยากรู้ของหวานที่มีลักษณะมงคลเหมือนกับขนมจีน เพื่อสร้างความเป็นมงคลให้แก่คู่บ่าวสาว จะได้อยู่ด้วยกันยืนยาวเหมือนอย่างเส้นขนมจีนและเส้นฝอยทอง และนี่ยังได้กล่าวถึงการนำขนมจีนน้ำยามาใช้ในพิธีแต่งงานมาช่วยเสริมความเป็นมงคล เพราะในขนมจีนมีถั่วงอกเป็นเครื่องหมายแห่งความงอกงาม จึงนิยมให้มีขนมจีนน้ำยาด้วย

จะเห็นได้ว่าลักษณะของอาหารที่มีความยาว แสดงถึงความเหนียวแน่นและยาวนาน เป็นลักษณะที่คนปรารถนาพึงมี จึงทำให้ในงานมงคลต่างๆ จะไม่เลือกใช้วัตถุดิบที่สั้นหรือขาดตอนได้ เช่น ไม่ใช้หมี่กรอบ เพราะ มีความเชื่อว่าหากใช้หมี่กรอบแล้ว ชีวิตของบ่าวสาวจะสั้นและกรอบเหมือนลักษณะของหมี่กรอบ

7.1.3 ความเป็นมงคลที่เกิดจากประเพณีนิยมของคนไทย

อาหารไทยมีมากมายหลายชนิด ทั้งประเภทคาวและหวาน ซึ่งแต่ละชนิดก็ได้รับความนิยมในการนำไปใช้ในงานแตกต่างกัน คนเลือกใช้ชื่ออาหารจากประเภทหรือลักษณะงานที่เคยถูกนำไปใช้ งานบางงานก็ให้ความนิยม แต่ในงานบางงานก็ไม่นิยม เช่น ในพิธีแต่งงานนิยมใช้ขนมจีนในพิธีและใช้เป็นอาหารในการเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน แต่จะไม่ใช้แกงบอน แกงกะหรี่มาเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานเด็ดขาด เพราะ ชื่ออาหารมีความหมายไม่ดี ดังนั้นถ้าผู้จัดงานเลือกอาหารที่ชื่อไม่เป็นมงคลมาใช้ในงาน ความไม่เป็นของชื่ออาจส่งผลมาถึงคนได้ (อรวิมล นพพรรค, 2542: 36)

ชื่ออาหารที่มีความเป็นมงคลที่เกิดจากประเพณีนิยมของคนไทย มีจำนวน 8 ชื่อ ได้แก่ กระจ่างสารท ขนมห่มขาว ขนมห่มแดง ข้าวต้มผัด ข้าวต้มลูกโยน ข้าวแช่ ข้าวทิพย์ พักทองแกงบวด

ความหมายที่เป็นมงคลของชื่อเหล่านี้ เป็นความนิยมตามประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติกันมานานแล้ว โดยกระจ่างสารทเป็นของที่รับประทานเนื่องในเทศกาลสารท ขนมห่มขาวและขนมห่มแดงและพักทองแกงบวด จะต้องใช้ในพิธีบวงสรวง ส่วนข้าวทิพย์ ข้าวต้มผัดและข้าวต้มลูกโยนใช้ในเทศกาลออกพรรษา สำหรับข้าวแช่ใช้ในเทศกาลสงกรานต์

ในส่วนต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ความหมายแฝงจากชื่ออาหาร ผู้วิจัยจะตัดคำว่า "ขนม" ออกไป แล้วพิจารณาความหมายของคำที่เหลืออยู่ในชื่อ โดยพิจารณาที่ความหมายของชื่อหรือสิ่ง

ที่ชื่ออ้างถึง พิจารณาวัตถุประสงค์ของชื่อนั้นว่ามีความหมายว่าเป็นอย่างไร หรือตีความจากชื่อที่ปรากฏว่ามีความหมายไปในทางใด เพื่อทราบถึงค่านิยมและความเชื่อของคนไทย

7.2 ค่านิยมและความเชื่อของคนไทยที่สะท้อนจากชื่ออาหารไทย

คนไทยให้ความสำคัญกับชื่อเป็นอย่างมาก เช่น การตั้งชื่อก็นักต้องมีการเปิดตำราทักษาเพื่อตั้งชื่อลูกให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต สวิง บุญเจิม (มปป.: 102, อ้างใน สมชาย สำเนียงงาม, 2545: 102) ได้กล่าวถึง การตั้งชื่อเพื่อให้เป็นสิริมงคลในแบบชาวบ้าน เรียกว่า "อธิจจสมุขป็นนาม" ซึ่งเป็นชื่อที่ตั้งชื่อขึ้นตามโลกนิยม โดยที่ผู้ตั้งปรารถนาให้เป็นไปตามความหมายของชื่อนั้น ซึ่งชื่อของอาหารก็ใช้แนวความคิดนี้ด้วย ผู้วิจัยพบค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนจากชื่ออาหารไทย 7 เรื่อง ได้แก่ ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความยั่งยืนและยาวนาน ความรักใคร่สามัคคี ความมั่งคั่ง ร่ำรวยความสวยงาม ความสง่างาม ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ และ ความศรัทธาในศาสนา ดังนี้

7.2.1 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความยั่งยืนและยาวนาน

ความยั่งยืนและยาวนาน เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงมีความยืนยาวนาน เป็นค่านิยมที่พบจากชื่ออาหารที่ใช้ในพิธีแต่งงานเป็นจำนวนมาก เพราะ คนไทยปรารถนาให้ความยั่งยืนอยู่กับตัวเราไปนานๆ เรามักจะได้ยินคำว่า "ข้าฯได้พริ้วสองเล่มงาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 24)"ซึ่งหมายความว่าถ้าเรามีความใจเย็นในการอดทนรอคอยสิ่งที่เราอยาก เมื่อเราได้มาแล้วสิ่งนั้นจะอยู่กับเราไปนานๆ

คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้มีจำนวน 5 ชื่อ ได้แก่ "แกงวุ้นเส้น" "กง" "ขนมจีน" "โพรงแสม" "หมี่กะทิ"

ตารางที่ 7.1 ชื่อที่สะท้อนค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความยั่งยืนและยาวนาน

ชื่ออาหาร	ความหมายแฝง
แกงวุ้นเส้น	วุ้นเส้นมีความยาวมาก แสดงถึงการมีสิ่งดี ๆ อยู่ไปอย่างยาวนาน
ขนมกง	ล้อเกวียนที่หมุนไปเรื่อยๆ
ขนมจีนน้ำยา	เส้นขนมจีนมีความยาว
ขนมโพรงแตก	เปรียบเหมือนเสาเรือนที่มั่นคง
หมี่กะทิ	เส้นหมี่มีลักษณะยาว สื่อถึงความยาวนาน

จากวัตถุดิบที่สื่อถึงความเป็นมงคล เช่น แกงวุ้นเส้น ขนมจีน เส้นหมี่ ชื่ออาหารที่พบ ได้แก่ "วุ้นเส้น" "ขนมจีน" และ "หมี่กะทิ" เพราะคนมีวัฒนธรรมความเชื่อที่ว่าอาหารที่มีลักษณะที่ดีหรือมีความยาวมากๆ เช่น ขนมจีนและเส้นหมี่ซึ่งเป็นอาหารประเภทเส้นที่มีความยาวมาก จึงนิยมใช้เป็นอาหารในพิธีแต่งงาน

7.2.2 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความรักใคร่สามัคคี

ความรักใคร่สามัคคี เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงสามัคคีกลมเกลียวกัน โดยพบค่านิยมนี้จากชื่อของหวานที่ใช้ในพิธีแต่งงานมากที่สุด จะเห็นได้ว่าคนไทยเป็นชาติที่รักความสามัคคี ยามมีศึกสงครามในสมัยก่อน คนไทยก็ไม่ทิ้งกัน เห็นได้จากสุภาษิตของไทยที่ว่า คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย หมายความว่า ยามเมื่อพบกับความยากลำบาก หากเรามีเพื่อน เพื่อนจะช่วยเหลือเราได้ ช่วยกันคนละไม้คนละมือ หมายถึง งานใดที่ยากลำบาก แต่หากทุกคนให้ความช่วยเหลือแม้เพียงเล็กน้อย งานใดๆก็เสร็จจุล่งได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 15) และน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 45) หมายถึง

คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้มีจำนวน 4 ชื่อ ได้แก่ "กอละแม" "ข้าวเหนียวแก้ว" "ข้าวเหนียวแดง" "สามเกลอ"

ตารางที่ 7.2 ชื่อที่สะท้อนค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความรักใคร่สามัคคี

ชื่ออาหาร	ความหมายแฝง
กาละแม	รักกันยาวนาน
ข้าวเหนียวแก้ว	ความเหนียวแน่นไม่แตกแยก
ข้าวเหนียวแดง	ความเหนียวแน่นไม่แตกแยก
สามเกลอ	ความรักใคร่ สนิทสนทกลมเกลียวกัน

คำว่า "กาละแม" เป็นของหวานที่มีลักษณะเหนียว จากคุณสมบัติในข้อนี้ จึงทำให้ผู้รับประทานมีความเชื่อว่าถ้ารับประทานแล้วจะมีสามัคคีกลมเกลียวกัน

คำว่า "ข้าวเหนียวแก้ว" และ "ข้าวเหนียวแดง" ใช้ข้าวเหนียวเป็นวัตถุดิบ เพื่อสื่อถึงความสามัคคีเหนียวแน่นเหมือนกับลักษณะของข้าวเหนียว

คำว่า "สามเกลอ" จากความหมายในเรื่องของจำนวน สมชาย สำเนียงงาม (2545) ซึ่งศึกษาเรื่อง "ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิริยาในชื่อของคนไทย" ได้กล่าวในเรื่องของจำนวนไว้ว่า ความหมายเกี่ยวกับเรื่องของจำนวน เป็นคุณสมบัติที่ประกอบขึ้นเพื่อแสดงความเป็นสิริมงคลมากขึ้น โดยจำนวนเลขที่มากขึ้น แสดงถึง ทวีความเป็นมงคลมากขึ้น ดังนั้น ขนมสามเกลอ ที่มีจำนวนลูกติดกันสามลูก ก็เป็นลักษณะที่แสดงถึงความสมานสามัคคี

7.2.3 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความมั่งคั่ง ร่ำรวย

ความมั่งคั่งและความมีคุณค่า เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงความร่ำรวยและความมีคุณค่า ซึ่งคนไทยให้ความสำคัญของความร่ำรวยเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น เมื่อเราไปงานที่เป็นงานบุญงานกุศล เรามักจะได้ยินคำอวยพรว่า "ขอให้รวย ขอให้รวย" อยู่เป็นประจำ

คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้ มีจำนวน 6 ชื่อ ได้แก่ "ทองม้วน" "ทองหยอด" "ทองหยิบ" "ทองเอก" "ฝอยทอง" "ห่อหมก"

ตารางที่ 7.3 ชื่อที่สะท้อนค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความมั่งคั่ง ร่ำรวย

ชื่ออาหาร	ความหมายแฝง
ทองม้วน	ความร่ำรวยเงินทอง เงินทองไม่ไหลไปไหน
ทองหยอด	การมีชีวิตที่ดีในครอบครัว
ทองหยิบ	หยิบจับสิ่งใดก็เป็นเงินเป็นทองไปหมด
ทองเอก	ความร่ำรวยเป็นที่หนึ่ง
ฝอยทอง	ความรักที่ยาวเหมือนเส้นของฝอยทองที่ยาวไม่รู้จบ
ห่อหมก	หมกเงินหมกทอง

ชื่ออาหารไทยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลนี้มีความหมายตามลักษณะของอาหารและมีลักษณะของความเป็นมงคลอยู่ที่คำที่อยู่ในชื่อ ได้แก่ ของหวานที่มีคำว่า “ทอง” ได้จากสีของอาหารที่เป็นสีเหลืองเหมือนสีของทอง คนไทยมองว่าเป็นสิ่งดี เป็นสิ่งที่มีคุณค่า แสดงถึงความร่ำรวยและเป็นสิ่งที่คนปรารถนา คนไทยนิยมคนที่ร่ำรวย ดังคำพูดที่ว่า “มีเงินนับว่าน้อง มีทองนับว่าพี่” (ปานทิพย์ มหาไตรภพ, 2545: 83)

“ทองม้วน” หมายถึง การมีเงินทองอยู่กับตัวไม่ไปไหน

“ทองหยอด” หมายถึง จะทำสิ่งใดก็เป็นเงินเป็นทองไปหมด

“ทองหยิบ” หมายถึง หยิบจับสิ่งใดหรือทำการใดๆก็เป็นเงินเป็นทองไปหมด

“ทองเอก” มีความร่ำรวยเป็นที่หนึ่ง

“ฝอยทอง” มีความร่ำรวยมากมาย

“ห่อหมก” มีคำว่า “หมก” หมายถึง หมกเงิน หมกทอง

7.2.4 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความสวยงาม และความสง่างาม

ความสวยงามและความสง่างาม เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงลักษณะที่สวยงามที่ปรากฏอยู่ในของหวานนำมาเปรียบเทียบกับความงามของผู้หญิง คนไทยนิยมความสวยงาม เช่น สุภาสิตที่ว่า ไก่งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง (ปานทิพย์ มหาไตรภพ, 2545: 88)

คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้มีจำนวน 4 ชื่อ ได้แก่ “ไข่มงส์” “เล็บมือนาง” “เสน่ห์จันทร์” “หน้านวล”

ตารางที่ 7.4 ชื่อและความหมายที่สะท้อนเรื่อง ความสวยงาม และความสง่างาม

ชื่ออาหาร	ความหมายแฝง
ขนมไข่หงส์	หงส์ เปรียบถึงความสง่างามของผู้หญิง
ขนมเล็บมือนาง	เปรียบเทียบกับนิ้วมือที่เรียวงามของผู้หญิง
ขนมเสน่ห์จันทร์	ผู้หญิงมีเสน่ห์ชวนให้หลงใหล
ขนมหน้าวัว	ใบหน้าสวยงาม นวลและเรียบเนียน

"ไข่หงส์" หมายถึง ผู้หญิงที่มีความสง่างามเหมือนกับหงส์" ซึ่งวนิดา (วนิดา เจริญสุข, 2532: 101) กล่าวไว้ว่า "หงส์เป็นนกที่มีขนสวยงามทั้งตัว"

"เล็บมือนาง" หมายถึง การเปรียบเทียบนิ้วมือของผู้หญิงที่มีลักษณะเรียวสวยงาม

"เสน่ห์จันทร์" หมายถึง ความสวยงามของผู้หญิงเหมือนความสวยงามของพระจันทร์

"หน้าวัว" หมายถึง การเปรียบเทียบใบหน้าของผู้หญิงที่มีความขาวนวล

7.2.5 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

"ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต" เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงการมีความเจริญรุ่งเรืองในด้านหน้าที่การงาน ยศ ตำแหน่ง มีคนเกื้อหนุน คนไทยชอบอวยพรว่า "ขอให้เจริญๆ" (ปานทิพย์ มหาไตรภพ, 2545: 80

คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้ มีจำนวน 5 ชื่อ ได้แก่ "แกงเลียงนพเก้า" "จำมงกุฏ" "ชั้น" "ถ้วยฟู" "เม็ดขนุน"

ตารางที่ 7.5 ชื่อและความหมายที่สะท้อนเรื่อง ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

ชื่ออาหาร	ความหมายแฝง
แกงเลียงนพเก้า	ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
จำมงกุฏ	การเป็นหัวหน้าเป็นใหญ่เป็นโตในตำแหน่ง
ขนมชั้น	ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
ขนมถ้วยฟู	ความฟูเฟื่องในชีวิต
เม็ดขนุน	การมีคนช่วยเหลือเกื้อกูลไม่ให้เกิดต่ำ

“แกงเลียงนพเก้า” หมายถึง ความก้าวหน้าในชีวิต ซึ่งมาจากความเชื่อคนไทยที่ชอบเลข 9 เพราะถือว่าเป็นเลขมงคล

“ขนุน” หมายถึง การมีคนอุปถัมภ์ หนุนนำให้มีความเจริญก้าวหน้า ส.พลายน้อย (2537:22-23,54) ได้กล่าวถึง ในเรื่องของไม้มงคลเกี่ยวกับ คำว่า “ขนุน” ไว้ว่า “ไม้ขนุน” หมายถึง หนุนให้หนาแน่น ให้ดีเด่นขึ้น

“จ่ามกฎ” หมายถึง การเป็นผู้นำในหน้าที่การงาน “ชั้น” หมายถึง การมียศ ตำแหน่ง เพิ่มขึ้น ซึ่งนิยมใช้จ่ามกฎและขนมชั้นในการฉลองยศด้วย

“ชั้น” หมายถึง การได้สิ่งที่เพิ่มเข้ามาในชีวิต

“ถ้วยฟู” หมายถึง ความฟูเฟื่องในชีวิต

“เม็ดขนุน” หมายถึง การมีคนสนับสนุนเจื้อจุนและหนุนให้ชีวิตไม่มีตกต่ำ

7.2.6 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความอุดมสมบูรณ์

เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเราจะเห็นได้จากสุภาษิตที่ว่า “ทรัพย์ในดินสินในน้ำ” หมายถึง อาหารการกินไม่ว่าจะบนดินหรือในน้ำล้วนต่างมีความสมบูรณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 41) คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้มีจำนวน 2 ชื่อ ได้แก่ “ขนมเปียก” “ข้าวแช่”

ตารางที่ 7.6 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง “ความอุดมสมบูรณ์”

ชื่ออาหาร	ความหมาย
ขนมเปียก	ความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์
ข้าวแช่	ความชุ่มฉ่ำ มีน้ำพร้อม

“เปียก” หมายถึง ความชุ่มชื้น ซึ่งขนมเปียกใช้ในเทศกาลสงกรานต์ เปียกเทศกาลแห่งความชุ่มชื้น เพราะมีประเพณีเล่นน้ำสงกรานต์ ส่วน “ข้าวแช่” หมายถึง ความชุ่มชื้นเช่นเดียวกัน เพราะเป็นอาหารที่รับประทานกันในเทศกาลสงกรานต์เหมือนกัน

7.2.7 ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง “ความศรัทธาในศาสนา” เป็นค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวถึงความศรัทธาในศาสนา โดยการนำเอาวัตถุที่แสดงออกถึงศาสนามาตั้งเป็นชื่อของหวาน

หรือเป็นอาหารที่นิยมรับประทานในเทศกาลนั้นๆ สุภาสิตที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คนตีผีคุ้ม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 45) คนไทยเชื่อว่าถ้าทำความดี สิ่งศักดิ์ย่อมคุ้มครอง

คำที่สะท้อนถึงค่านิยมและความเชื่อนี้มีจำนวน 9 ชื่อ ได้แก่ "กระยาสารท" "ต้มขาว" "ต้มแดง" "ข้าวต้มมัด" "ข้าวทิพย์" "ข้าวต้มลูกโยน" "เทียนแก้ว" "ผักบัว" "ผักทองแกงบวด"

ตารางที่ 7.7 ชื่อค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความศรัทธาในศาสนา

ชื่ออาหาร	ความหมายแฝง
กระยาสารท	อาหารที่รับประทานในพิธีสารท
ขนมต้มขาว	ของหวานที่ใช้ในการบวงสรวง
ขนมต้มแดง	ของหวานที่ใช้ในการบวงสรวง
ขนมเทียนแก้ว	เทียนเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา
ขนมผักบัว	คำว่า "บัว" เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา
ข้าวต้มมัด	เป็นของหวานที่ใช้ในเทศกาลออกพรรษา
ข้าวต้มลูกโยน	เป็นของหวานที่ใช้ในเทศกาลออกพรรษา
ข้าวทิพย์	ข้าวมงคลหรือเป็นข้าวของเทวดา
ผักทองแกงบวด	ของหวานที่ใช้ในการบวงสรวง

"กระยาสารท" หมายถึง อาหารที่รับประทานในเทศกาลสารท

"ขนมต้มขาว" "ขนมต้มแดง" และ "ผักทองแกงบวด" เป็นของหวานที่ใช้ในพิธีบวงสรวง ซึ่งพิธีบวงสรวงเป็นพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ (อรวสุ, 2542:32)

จากชื่อ "ขนมเทียนแก้ว" พบคำว่า "เทียน" เป็นวัตถุที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และ "แก้ว" เป็นความสว่างใส

"ผักบัว" คำว่า "บัว" เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาพุทธ หมายถึง ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง สุวรรณี ดาวสดใส (วนิดา, 2532: 103) กล่าวไว้ว่า "ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ การสำเริงมรรคผลหรือการตรัสรู้ในพุทธศาสนา รากของดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ความอดทน ลำต้นเป็นสายใยแห่งชีวิต ขณะที่ดอกเป็นสัญลักษณ์แทนการตระหนักในแสงสว่างแห่งการตรัสรู้ ชาวไทย

ถือว่าดอกบัวเป็นดอกไม้คู่ชาติและศาสนาของไทย" จากการใช้คำว่า "บัว" ในชื่อของหวานแสดงถึงว่า คนไทยฝังคำว่า "บัว" อยู่ในจิตใต้สำนึกของคนไทย

"ข้าวต้มมัด" และ "ข้าวต้มลูกโยน" นิยมรับประทานกัน เทศกาลออกพรรษา

7.3 สรุป

เมื่อวิเคราะห์ความหมายของชื่อแล้ว พบว่าความเป็นมงคลของอาหารเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ เกิดจากความหมายของชื่ออาหาร เป็นลักษณะของอาหาร และเป็นประเพณีนิยมของคนไทย เช่น ของหวานที่อยู่ในตระกูล "ทอง" คำนี้ในภาษาไทย หมายถึง สิ่งที่มีค่าเป็นสิ่งที่คนต้องการ เช่น ทองหยิบ เป็นลักษณะที่ดีของอาหาร มีความเป็นสิริมงคลตรงที่ลักษณะที่ปรากฏ เช่น ขนมจีน มีลักษณะที่ยาวหรือเหนียว เป็นต้น โดยจะไม่นิยมอาหารที่มีลักษณะแห้ง ล้วนและกรอบ เป็นต้น และเป็นประเพณีนิยมของคนไทย มักเป็นการเลือกใช้อาหารที่ทำสืบทอดกันมา จนกลายเป็นประเพณีไปแล้ว เช่น ทำกระยาสารทในเทศกาลสารท

สำหรับค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนจากชื่ออาหาร มีค่านิยมและความเชื่ออยู่ 7 เรื่อง ได้แก่ ค่านิยมและความเชื่อเรื่อง ความยั่งยืนและยาวนาน ความรักใคร่สามัคคี ความมั่งคั่ง ร่ำรวย ความสวยงาม ความสง่างาม ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ และความศรัทธาในศาสนา ซึ่งจากการวิเคราะห์ไม่ได้พบค่านิยมเรื่องความมีอายุยืนยาวนาน มีแต่ความยาวนานในแง่ของการมีความรักที่ยืนยาวนาน